

Шифр: «Сталий розвиток»

**СТРАХОВІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВОЇ
ПІДТРИМКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ.....	5
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	11
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАХОВИХ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ	22
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	36

ВСТУП

Кризові явища в економіці та політична нестабільність негативно позначаються на результатах функціонування аграрного сектора України. Поряд із постійним вибуттям основних засобів, скороченням вирощування сільськогосподарських культур, перед аграрними виробниками постала проблема забезпечення власного виробництва необхідним обсягом фінансових ресурсів. Водночас результати господарювання сільськогосподарських підприємств значною мірою визначаються сезонністю виробництва, залежністю від погодних та кліматичних умов та дією цілого ряду інших факторів, вплив яких у багатьох випадках неможливо контролювати. Внаслідок цього з кожним роком для сільгоспвиробників небезпека прямих матеріальних втрат або недоотримання бажаного результату (доходу, прибутку) зростає.

Високий рівень ризиків сільськогосподарського виробництва в Україні зумовлює необхідність пошуку ефективних інструментів управління ними. В економічно розвинених країнах для забезпечення стабільності розвитку сільського господарства широко використовується страхування.

Проблеми використання страхових механізмів захисту майнових інтересів сільськогосподарських виробників висвітлено у працях таких учених, як Ю. Алескерова [3], М. Бондарчук [5], О. Лобова [21], Х. Марич [24], Г. Матвієнко [25], С. Навроцький [26], Т. Петрук [29], О. Прокопчук [41], А. Руснак [47], Ю. Самойлик [48], В. Шибанін [58], та ін. Проте донині питання розвитку страхування ризиків сільського господарства для забезпечення сталого розвитку цієї галузі залишається невирішеним і потребує подальшого дослідження.

Метою наукової роботи є обґрунтування закономірностей розвитку агрострахування, а також розробка практичних рекомендацій щодо перспектив реалізації страхових механізмів фінансової підтримки сталого розвитку сільського господарства в Україні.

Реалізація мети зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

- розкрити сутність страхування у сільському господарстві, визначити необхідність та значення використання страхових механізмів для мінімізації ризиків сільськогосподарських товаровиробників;

- проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку аграрного страхування на страховому ринку України;
- обґрунтувати перспективи агрострахування як рушійного елемента зростання конкурентоспроможності сільського господарства України та забезпечення його сталого розвитку.

Об'єктом дослідження є процес становлення та розвитку страхування в сільському господарстві України. **Предмет дослідження** – сукупність економічних відносин, що виникають у процесі застосування страхових механізмів фінансової підтримки сільгоспвиробників.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою наукової роботи є фундаментальні положення економічної теорії, теорії фінансів і теорії страхування. Під час виконання роботи були використані діалектичний та абстрактно-логічний методи, методи системного підходу, порівняння, спостереження, аналізу, синтезу, індукції, дедукції та ін.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, інформація Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міжнародної фінансової корпорації (IFC, Група Світового банку), наукові публікації вітчизняних та зарубіжних учених, інтернет-джерела тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретичних висновків і практичних рекомендацій для подальшого розвитку аграрного страхування. Результати дослідження можуть бути використані страховиками для покращення показників їхньої діяльності у цьому сегменті ринку, зокрема, застосовані Уманським регіональним центром АТ «СГ «ТАС» при визначенні напрямів стимулювання попиту на послуги страхування аграрних ризиків та збільшення частки цього виду страхування у страховому портфелі.

Апробація результатів наукової роботи. Основні положення та результати наукового дослідження обговорювались на V Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції молодих учених та студентів «Сучасні проблеми і

перспективи економічної динаміки» (м. Умань, 31 жовтня – 1 листопада 2018 р.).

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (59 найменувань) та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Визначення економічної природи і сутності сільськогосподарського страхування, а також вивчення його ролі як економічного важеля у ринковій економіці, обумовлює необхідність поглибленого дослідження сутності економічної категорії страхування.

Перш за все, зазначимо, що економічну категорію страхування в її класичному трактуванні розглядають як систему товарно-грошових перерозподільних відносин між конкретними суб'єктами господарювання та окремими громадянами – як страхувальниками, так і страховиками, – де в якості товару виступає страхова послуга. Такі відносини зумовлені майновою самостійністю страхувальників як суб'єктів господарювання та ймовірністю часткової або ж повної втрати ними майна в результаті настання певних ризикових подій. Зазначене є об'єктивною передумовою солідарної відповідальності страхувальників за ймовірні негативні наслідки таких подій, яка виникає після передання ризиків і відповідальності за них повністю чи частково страховикам за певну плату. Таким способом формуються спеціалізовані страхові фонди для відшкодування збитків. [28, с. 85]

По суті страхування є формою попереднього резервування ресурсів, призначених для компенсації збитку від очікуваного вияву різних ризиків. На думку дослідників, економічна сутність страхування полягає у створенні резервного (страхового) фонду, відрахування до якого для окремого страхувальника встановлюються на рівні, значно меншому, ніж сума ймовірного збитку і, як наслідок, страхового відшкодування [4, с. 87].

В сучасній економіці страхування є важливим та необхідним видом діяльності, який забезпечує загальну економічну стабільність, розвиток підприємництва, ефективний захист від численних природних, техногенних та інших ризиків. Зокрема, як показують дослідження однієї з найбільших компаній із перестраховання в світі Munich RE у 2018 р. зі 160 млрд дол. США,

втрачених світовою економікою лише внаслідок стихійних лих, 80 млрд дол. США покрито страхування [55]. Це у 1,75 разу менше, ніж у 2017 р., коли страховим компаніям довелося відшкодувати близько 140 млрд дол. США. В огляді Munich RE, було встановлено, що на сільське господарство (сільськогосподарські культури, тваринництво, рибальство, аквакультура і лісове господарство) припадає 26% всіх пошкоджень і втрат, пов'язаних зі стихійними лихами середнього і великого масштабу, зумовленими кліматом [59].

За оцінками експертів, щороку світовій економіці на подолання економічних збитків, завданих природними катаклізмами, доводиться витратити все більше ресурсів. При цьому аграрну сферу можна з повною впевненістю віднести до сектора економіки з максимальним ризиком отримання збитків від виробничо-господарської діяльності. Адже очікуваний дохід сільськогосподарських товаровиробників не лише залежить від чіткого дотримання технології виробництва, а й майже цілком перебуває під впливом природно-кліматичних та погодних умов. Схильність до впливу екстремальних явищ і вразливість до них можуть зруйнувати сільськогосподарські активи та інфраструктуру, завдавши серйозної шкоди засобам для існування і продовольчої безпеки мільйонів людей.

Слід зазначити, що Україна знаходиться в зоні ризикового землекористування, коли постійно існують ризики небезпечних природних явищ та несприятливих погодних умов. Вплив цих ризиків на результати сільськогосподарського виробництва призводить до чималих, а нерідко й до величезних (до 70% у 2003 р.) втрат врожайності, що загрожує стабільності сільськогосподарського виробництва та сталому розвитку аграрного сектора економіки. Водночас, для забезпечення належного рівня продовольчої безпеки в країні держава вимушена регулярно вдаватися до заходів фінансової допомоги потерпілим сільгоспвиробникам.

Потреба використання різноманітних механізмів захисту власних майнових інтересів аграріями обумовлюється й зростанням пожежної небезпеки, руйнівні наслідки якої з кожним роком стають дедалі

непередбачуваними. Зокрема, згідно даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій [12], на сільгоспугіддях країни у 2017 р. зафіксовано 161 пожежу (у 2016 р. – 321 пожежу). При цьому у 2017 р. площа сільгоспугідь, що пройдена вогнем, становила 936 га (у 2016 р. – 1126 га). Внаслідок пожеж гине значна кількість сільськогосподарських тварин, знищуються корми, споруди виробничого призначення, тваринницькі будівлі та інші сільськогосподарські об'єкти (додаток А), що завдає значних збитків сільгоспвиробникам.

Отже, зважаючи на те, що на цьому етапі розвитку людство ще не навчилось впливати на несприятливі погодні умови, найбільш ефективним механізмом часткового нівелювання їхніх наслідків є використання механізму аграрного страхування. Без страхування сільське господарство, як галузь, що особливо схильна до впливу зовнішніх факторів, не зможе здійснювати інноваційного розвитку і конкурувати на міжнародних ринках сільгосппродукції. Страхування є одним із важливих елементів гарантування економічної безпеки й стабілізації фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників.

Головна мета страхування в аграрному секторі економіки полягає у стабілізації виробництва шляхом відшкодування втрат внаслідок несприятливих подій, настання яких не можна передбачити у часі та просторі [14].

Економічна природа страхування сільськогосподарських ризиків виявляється у грошовому відшкодуванні збитків, що виникли внаслідок утрати сільськогосподарської продукції, доходу сільськогосподарських товаровиробників, а також понесених ними витрат на виробництво сільськогосподарської продукції.

Сільськогосподарське страхування зазвичай трактують як сукупність економічних відносин між конкретними економічними суб'єктами, де однією стороною є страховики, а іншою стороною виступають страхувальники – сільськогосподарські товаровиробники, які за обумовлену плату передають свої потенційні ризики, які можуть настати в сільськогосподарському виробництві, задля отримання відшкодування під час реалізації страхової події.

Розглядаючи страхові механізми захисту сільгоспвиробників, науковці крім терміну «сільськогосподарське страхування» послуговуються таким поняттям, як «агрострахування», при цьому часто ототожнюють їх. На наш погляд, з цим можна погодитись, оскільки під поняттям «сільське господарство» розуміють одну з головних галузей матеріального виробництва; вирощування сільськогосподарських культур та розведення сільськогосподарських тварин із метою одержання продовольства й сировини для промисловості [9, с. 70; 52, с. 1203]. Слово «аграрний» латинського походження і в перекладі українською мовою дослівно означає «земельний». Однак у доробках вітчизняних учених-економістів аграрні відносини розглядаються не як земельні відносини, а ширше – як економічні відносини [23, с. 4]. Проте таке твердження вчених-економістів, на думку В. Курила, не зовсім точно відображає увесь спектр перекладу з латини слів, які мають корінь «agro» [20, с. 90]. Сучасне розуміння аграрних відносин як відносин у сільському господарстві має під собою тверду лінгвістичну основу: зустрічається такий переклад із латини: «agricola» – селянин, землероб; «agricultura» – землеробство, рільництво, сільське господарство [9, с. 244]. Певною мірою ототожнення категорій «сільськогосподарське страхування» й «агрострахування» пов'язано й з тим, що переклад обох термінів на англійську мову є однаковим – agricultural insurance.

Безпідставним вважаємо твердження О. Остапенко, за яким «аграрне страхування охоплює всіх суб'єктів господарювання в аграрній галузі (як юридичних, так і фізичних)», а сільськогосподарське страхування – лише «сільськогосподарських товаровиробників у вигляді юридичної особи (товариства різного типу на кшталт сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю та інші організаційно-правові форми господарювання)» [27].

Різні підходи щодо визначення вченими понять «сільськогосподарське страхування» та «агрострахування» представлені в додатку Б.

Страховий захист майнових інтересів у сільському господарстві має ряд особливостей, пов'язаних із сезонністю виробництва, високою залежністю продуктивності від природно-кліматичних та погодних умов, великою територіальною розосередженістю основного засобу виробництва – землі, чутливістю об'єктів страхування до хвороб та епідемій у тваринництві, а також шкідників у рослинництві. З огляду на це, сільськогосподарське страхування розглядають як комплексний вид майнового страхування, до складу якого відносять: страхування урожаю сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень, страхування тварин та земель сільськогосподарського призначення. Ці види страхування, як зазначає С. Навроцький, «опосередковано охоплюють страхування доходу сільськогосподарських товаровиробників» [26, с. 153]. Адже, коли відбувається страхування кожного з об'єктів, страховий захист спрямовується на забезпечення фінансового стану сільгоспвиробника в цілому.

Х. Марич, класифікуючи сільськогосподарське страхування за об'єктами страхування, виокремлює такі його види: страхування посівів сільськогосподарських культур; страхування врожаю сільськогосподарських культур; страхування врожаю багаторічних насаджень; страхування багаторічних насаджень; страхування сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей, риби та інших водних живих ресурсів; страхування тваринницької продукції; страхування землі; страхування сільськогосподарських будівель; страхування сільськогосподарських техніки, обладнання, устаткування тощо [24, с. 410]. Деякі науковці, до сільськогосподарського страхування відносять також особисте страхування підприємців; страхування цивільної відповідальності сільськогосподарських виробників та страхування відповідальності сільськогосподарських виробників за забруднення навколишнього середовища, відзначаючи при цьому їх приналежність відповідно до галузей особистого страхування та страхування відповідальності [21, с. 59].

На агростраховому ринку є чимало пропозицій із надання страхових послуг через реалізацію різноманітних страхових продуктів і програм

страхового захисту (приміром, найпоширенішими для галузі рослинництва є традиційне (класичне) та індексне страхування (додаток В)). Основні відмінності між ними полягають у захисті від переліку страхових ризиків, формуванні відповідних умов страхування для їх покриття, в процедурі фіксації та визначення збитків, деталях щодо виплати страхового відшкодування. Сільгоспвиробник, ознайомившись зі специфікою цих продуктів, може обрати найактуальніший для свого господарства та розраховувати на прийнятні умови страхування.

Застосування страхових механізмів управління сільськогосподарськими ризиками є важливою умовою підвищення ефективності виробництва в аграрному секторі. Адже механізм страхування є відносно недорогим, проте раціональним та результативним порівняно з іншими способами управління ризиками. Сільськогосподарське страхування створює умови для впровадження у виробничі процеси сучасних технічних та технологічних досягнень. Компенсація збитків завдяки страхуванню дозволяє аграріям здійснювати своєчасний розрахунок з переробниками, постачальниками матеріально-технічних ресурсів та іншими партнерами. Водночас мінімізація виробничих та ринкових ризиків спрощує сільгоспвиробникам доступ до кредитних ресурсів, а також у разі настання несприятливої події за рахунок страхового відшкодування забезпечує своєчасне повернення взятих у кредит коштів, що є дуже важливим в сучасних умовах господарювання в Україні.

Отже, страхування є одним з найефективніших способів захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників, що дозволяє мінімізувати негативні наслідки від несприятливих природно-кліматичних та інших ризиків, обумовлених особливостями організації виробничо-господарської діяльності підприємств аграрного сектора економіки.

Сільськогосподарське страхування функціонує на основі двосторонньої економічної вигоди, об'єднує інтереси учасників ринку страхування і держави, першочергове завдання якої – забезпечення стабільного економічного зростання й ефективного соціального розвитку суспільства.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сільське господарство – важлива сфера економічної діяльності, завданням якої є виробництво сільськогосподарської продукції, забезпечення населення продовольством і отримання сировини для цілого ряду галузей промисловості. В аграрному секторі формується більше 10% ВВП, він є одним з основних бюджетонаповнюючих та експортоорієнтованих секторів національної економіки.

Асоційоване членство України в Європейському Союзі та суттєва фінансова підтримка аграрного сектору країн-членів ЄС в рамках спільної аграрної політики, зумовлюють пошук ефективних механізмів підтримки українських сільгоспвиробників для забезпечення їх конкурентоспроможності на європейському та світовому ринках. Важливою складовою економічного механізму функціонування сільського господарства, що має виняткове значення для забезпечення його сталого розвитку, є система страхових відносин.

Зростання зацікавленості до страхування ризиків аграрного сектору (зокрема, галузі рослинництва), що відбувається в Україні з 2001 року, є закономірним наслідком збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції (додаток Г). Сільськогосподарські підприємства почали збільшувати інвестиції у виробництво, сектор став цікавим для українського та міжнародного бізнесу. Однак донині стан відносин щодо захисту майнових інтересів агровиробників, характеризується повільністю та складністю розвитку, і потребує державної підтримки.

Певні позитивні зрушення у сфері агрострахування мали місце лише після ухвалення у 2004 р. Закону України № 1877-IV [35], що передбачав компенсацію з держбюджету частини страхових премій, які сплачуються сільгоспвиробниками за договорами страхування. Зокрема, впродовж 2005-2008 рр. у державному бюджеті країни щорічно закладалися кошти для здешевлення вартості страхових премій (внесків) фактично сплачених

суб'єктами аграрного ринку – держава компенсувала аграріям, які застрахували свої посіви, 50% страхової премії та 50% франшизи при виплаті. Проте й надалі ситуація у сфері агрострахування залишалася складною й не відповідала задекларованим прагненням. Так, у 2005 р. із держбюджету на потреби субсидованого страхування сільськогосподарських культур планувалося виділити 54 млн грн [31], натомість у результаті внесення змін до бюджетного розпису зазначені видатки були зменшені на 48,1 млн грн [36]. Фінансовою підтримкою задля здешевлення вартості страхових премій скористалось лише 934 суб'єкти аграрного ринку, якими було застраховано площі в обсязі 390,6 тис. га, що складає 6,4 % від площі засіяних озимих культур під урожай 2006 р. [6]. Обсяг фактично сплачених страхових премій суб'єктами аграрного ринку склав 12,8 млн грн, з яких з держбюджету відшкодовано 5,84 млн грн (додаток Д).

Варто зазначити, що дані офіційної статистики по всьому сегменту сільськогосподарського страхування в Україні практично відсутні. Сільськогосподарське страхування, зокрема страхування сільськогосподарської продукції, виділене регулятором страхового ринку в окрему категорію звітності лише у 2012 р., (після внесення доповнень до ст. 6 Закону України «Про страхування» [39]). Консолідовані звітні дані [16] за цим видом добровільного страхування Нацкомфінпослуг оприлюднює з 2015 року. В роботі ми переважно спиралися на аналітичні матеріали Міжнародної фінансової корпорації (IFC, Група Світового банку).

Згідно з дослідженнями, 2006 рік відзначився зростанням інтересу до аграрного страхування як серед страховиків, так і серед страхувальників. Свідченням цьому є збільшення кількості страхових компаній, які взяли участь у субсидованій програмі страхування врожаю сільськогосподарських культур на 32,1 %, кількості страхових угод на 46,2 %, обсягу застрахованих площ на 71,8%. В цілому на державну підтримку виконання програм страхування та гарантування доходів сільськогосподарських товаровиробників у 2006 р. використано 12,52 млн грн [15].

Обсяг держпідтримки у 2007 р. збільшився до 47,82 млн грн (із передбачених у Державному бюджеті України 50 млн грн [33]). При цьому страховики, уклавши 4397 угоди зі страхування врожаю сільськогосподарських культур, отримали 117,12 млн грн премій, що перевищує відповідник показник попереднього року більш як у 4 рази. Загальний рівень площ застрахованих за програмою субсидованого страхування збільшився до 9,1 %.

У 2008 р. за бюджетним розписом [34] для часткової компенсації вартості фактично сплачених сільгоспвиробниками страхових платежів передбачалося виділити біля 200 млн грн, але через брак державних коштів було виділено 72,8 млн грн. Відповідно знизилися й показники розвитку ринку агрострахування. Так, за цей рік більш ніж на половину зменшився обсяг застрахованої посівної площі, майже на 63% – кількість договорів страхування. Зростання обсягу страхових премій (в 1,3 разу) відбулося за рахунок збільшення з 4,5% до 4,9% середньої тарифної ставки та величини страхової суми (в 1,2 разу).

Оцінка розвитку ринку сільськогосподарського страхування в Україні у 2005-2008 рр. показала наявність значних розбіжностей ставок премій та сум премій на одиницю застрахованої площі за угодами. Наприклад, у 2006 р. сума премії на 1 га зі страхування пшениці в Донецькій обл. склала 18,5 грн, а в Полтавській області – 169,9 грн. Суми страхової премії на 1 га менші, ніж 30 грн, були зафіксовані в 11 областях. Такі коливання, з точки зору експертів, не можна пояснити картами ризиків чи відповідними даними щодо збитків за попередні періоди господарювання. Очевидно, що при тарифних ставках 0,1-0,5% страхові компанії страхували посіви формально, найімовірніше, при страхуванні заставного майна або з інших причин [56].

Крім того, істотною проблемою, з якою стикнулися учасники ринку за програмою субсидованого страхування сільськогосподарських культур, виявилось непродумане адміністрування. Субсидії розподілялися через районні управління сільського господарства, що призводило до необхідності додаткового стимулювання чиновників, щоб отримати належну дотацію. Не

меншою проблемою було те, що компенсації вартості страхових премій виплачувалися страхувальникам після укладення договорів страхування. Тобто страхувальник мав вилучати з обороту всю суму страхової премії і отримував компенсацію лише через декілька місяців. Така практика перешкоджала багатьом сільгоспвиробникам страхувати сільськогосподарську продукцію, адже страхування виявлялося занадто дорогим для них.

Водночас, незаперечним є й те, що запровадження у 2005-2008 рр. державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції, незважаючи на всю її непрозорість, неефективність та витратність для сільгоспвиробників, у цілому сприяло популяризації цього виду страхування в Україні та відіграло позитивну роль у захисті інтересів аграріїв. Впродовж усіх наступних років показники розвитку агрострахування не перевершили значень цього періоду (рис. 2.1).

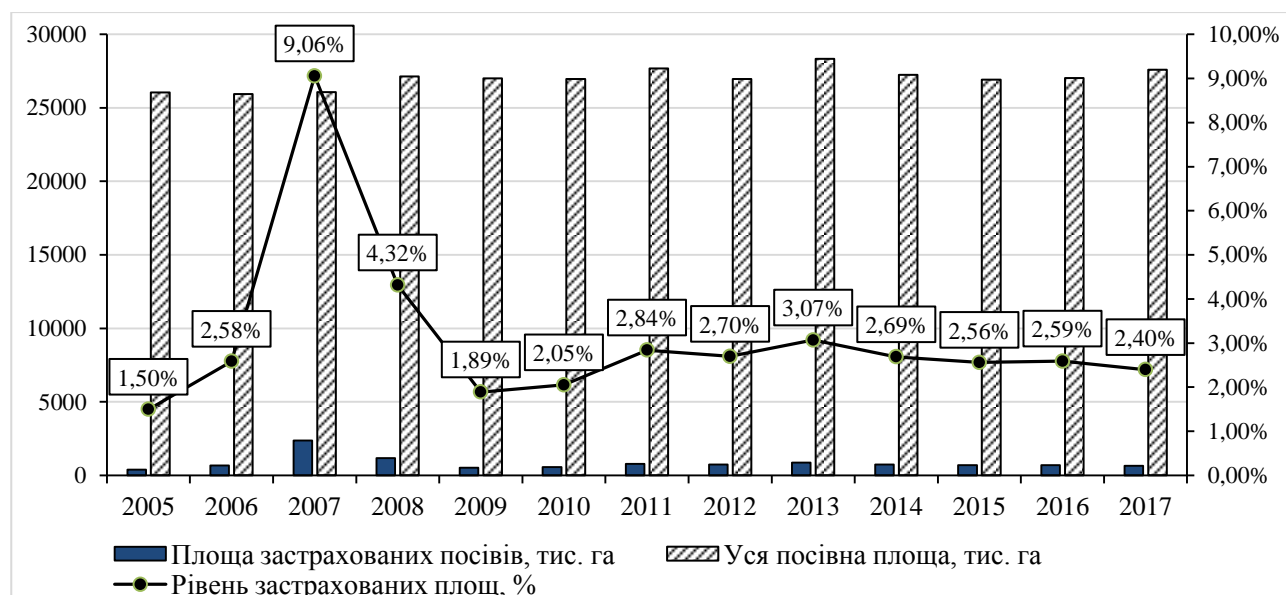

Рис. 2.1. Динаміка рівня просування страхування сільськогосподарських культур в Україні у 2005-2017 рр.*

*Джерело: розроблено за даними [45].

Нестабільна економічна ситуація в країні та брак бюджетних коштів для компенсації страхувальникам вартості страхових платежів, якими ознаменувався 2009 р., негативно позначилися на показниках функціонування ринку сільськогосподарського страхування. Відміна субсидіювання призвела до різкого скорочення обсягу страхових надходжень: у 3,7 рази порівняно з 2008 р.,

а площа застрахованих посівів впродовж 2008-2009 рр. зменшилась більше як у 4,6 рази: з 2360 тис. га у 2007 р. до 510 тис. га у 2009 р. Лише з 2010 р. цей ринок знову стабілізувався і почав повільно зростати до 2014 р., про що свідчить динаміка страхових премій у доларовому еквіваленті, представлена на рис. 2.2.

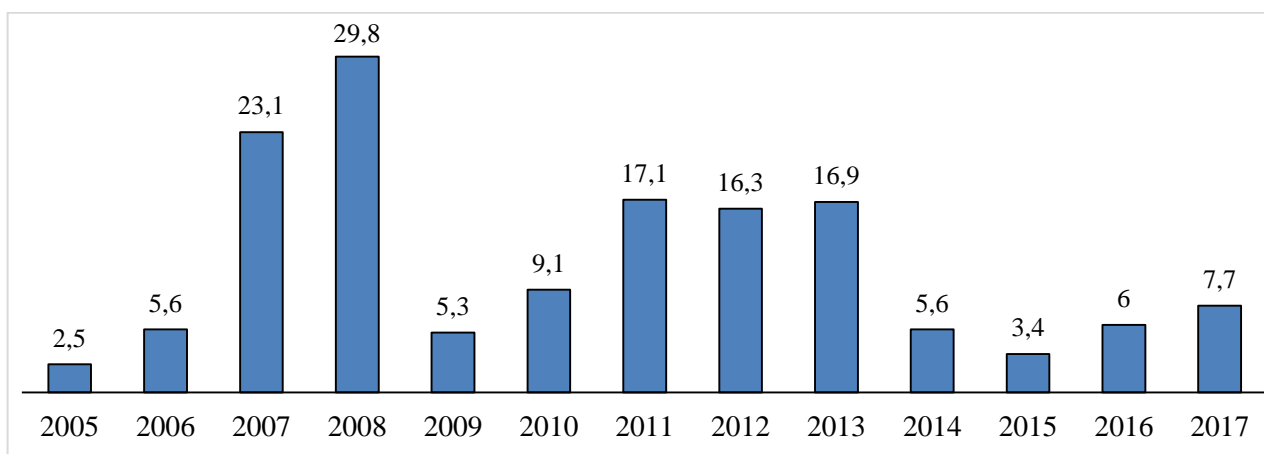

Рис. 2.2. Динаміка страхових премій за договорами страхування сільськогосподарських культур в Україні у 2005-2017 рр., млн дол. США*

*Джерело: розроблено за [45].

Для забезпечення розвитку та дієвості системи страхування сільськогосподарських ризиків у 2012 р. ухвалено Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [38]: запроваджено окрему ліцензію на здійснення страхової діяльності у формі добровільного страхування сільськогосподарської продукції, розроблено низку страхових продуктів, які можуть бути використані як стандартні продукти для удосконалення діяльності ринку. Відповідно до цього законодавчого акту, суб'єктами відносин страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою визначені: страховики, що отримали відповідну ліцензію та відповідають вимогам цього закону, а також є членами Аграрного страхового пулу, і страхувальники – сільськогосподарські товаровиробники, які здійснюють свою діяльність на території України і відповідають визначеним Кабінетом Міністрів України критеріям. Обов'язковою умовою надання сільгоспвиробникам окремих видів державної

підтримки та дотацій є укладення ними договору страхування сільськогосподарської продукції.

У 2012 р. в країні відновилося субсидування страхових премій, але тільки за договорами страхування посівів озимих культур на період зимівлі; уряд ухвалив рішення субсидувати тільки стандартні договори страхування з покриттям. Державним бюджетом на 2012 р. було передбачено 70 млн грн на ці потреби виробників. Проте умови, за якими ці кошти виділялися, не сприяли їх використанню. Для отримання компенсації агровиробникам до 15 вересня 2012 р. необхідно було подати заявку на страхування, але дотриматися цього терміну вони не змогли і, як наслідок, втратили право на компенсацію. За результатами року сільськогосподарські підприємства застрахували 727 тис. га площ посівів, сплативши при цьому 130,4 млн грн страхових премій, та отримали лише 86 тис. грн субсидії для їх компенсації. Проте, як і раніше, страхування сільськогосподарських культур здебільшого здійснювалося господарствами, що користувалися кредитними послугами комерційних банків. Так, як показують дослідження, у 2012 р. з 5,1% сільгоспвиробників, які страхували зернові культури, 4,8% представлені тими, хто робив це для отримання кредиту; технічні культури та овочі страхували виключно задля цього [11].

Основними факторами, які стримують розвиток вітчизняного сільськогосподарського страхування з державною підтримкою, на думку вчених, є: відсутність системності у підходах до сільськогосподарського страхування з державною підтримкою та недосконалість існуючого порядку надання субсидій, зокрема нормативно встановленого строку їх надання; недотримання гарантій повного відшкодування встановленого розміру субсидій; надання державної підтримки лише при страхуванні певних видів сільськогосподарських культур за стандартними для всіх регіонів умовами [2, с. 102].

У державних бюджетах 2013-2015 рр. виділення коштів для надання державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам у формі компенсації страхових платежів не передбачалося. Впродовж цього періоду на фоні загального економічного спаду ринок агрострахування демонструє тенденцію до повільного скорочення: зменшуються кількість укладених

договорів, обсяг застрахованих площ, зібраних страхових премій та середня ставка премії [44].

Тенденція до зростання показників розвитку ринку агрострахування склалася у 2016-2017 рр. [43; 45]. Зокрема, позитивним індикатором для галузі є збільшення у 2017 р. на 20,7% порівняно з попереднім роком кількості укладених договорів страхування сільськогосподарських культур, що відбулося вперше з 2012 р. (рис. 2.3). Також у 2017-му андерайтинговому році мало місце зростання обсягу зібраних страхових премій (на 30% – у гривнях та на 28% – у доларовому еквіваленті), що на фоні зменшення на 5,6% проти 2016 р. обсягу застрахованої площі, пояснюється істотним зростанням середньої ставки премії (на 0,9 в. п.). Водночас рівень просування агрострахування у 2017 р. знизився і становив 2,4 % застрахованих площ і культур, тоді як у 2016 р. його значення дорівнювало 2,6 %.

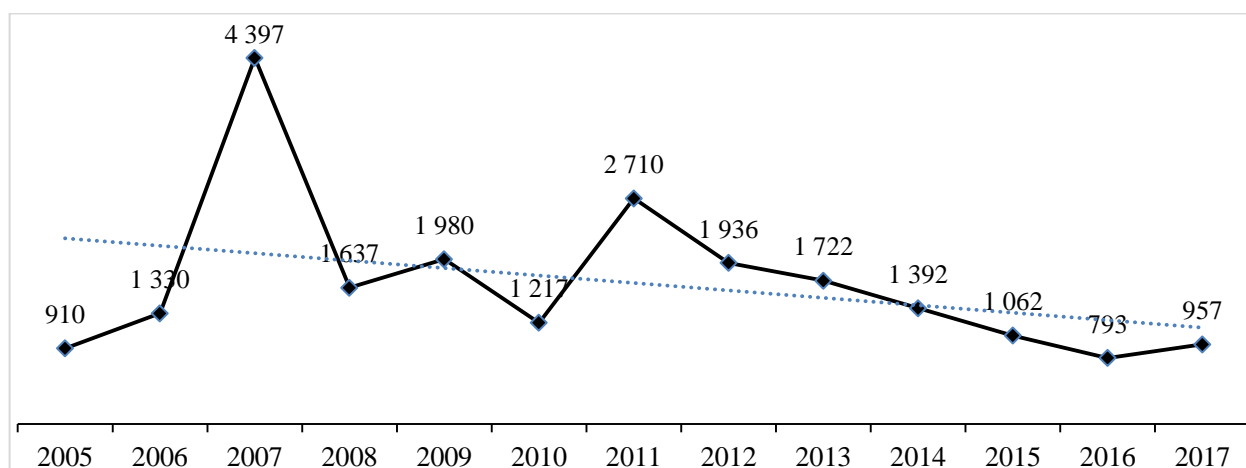

Рис. 2.3. Динаміка кількості договорів страхування сільськогосподарських культур в Україні у 2005-2017 рр.*

*Джерело: розроблено за [45].

Зростання ставки страхової премії у 2017 р. (рис. 2.4) є позитивною тенденцією. Це пояснюється змінами, які відбулися у структурі страхових продуктів, зокрема, більшим використанням продуктів мультиризикового страхування (додаток Ж).

Після припинення субсидіювання страхових премій з держбюджету основними страхувальниками у цьому секторі страхового ринку є агрохолдинги та великі сільгоспідприємства, що мають достатні фінансові ресурси,

зацікавленість у підвищенні рентабельності агробізнесу та використовують страхування як дієвий інструмент, що допомагає компенсувати втрати в разі настання несприятливих подій.

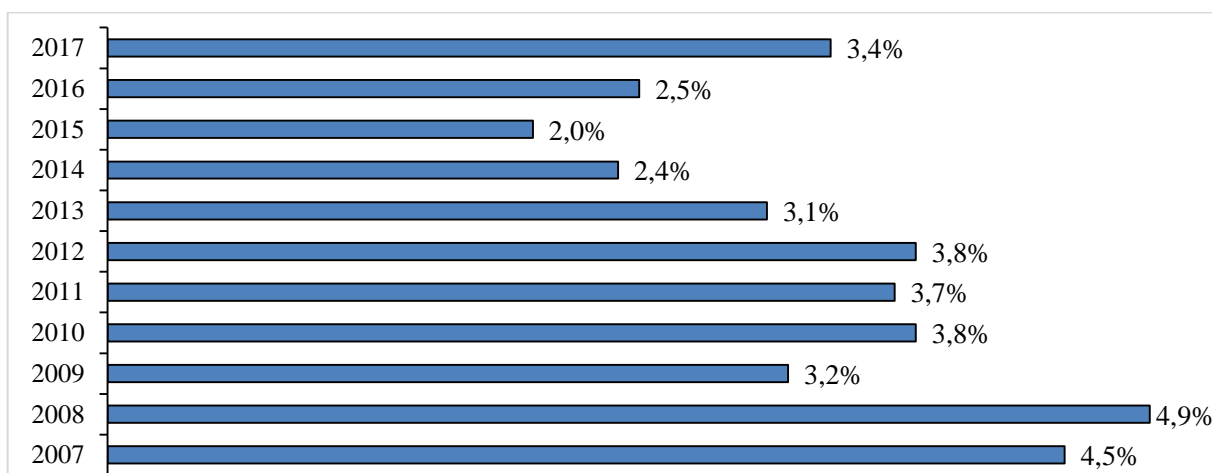

Рис. 2.4. Динаміка середньої ставки премії за договорами страхування сільськогосподарських культур в Україні у 2007-2017 рр.

Джерело: розроблено за [45].

У 2017 р. агровиробники отримали 9,97 млн грн страхових виплат. Найбільші виплати отримали господарі в Хмельницькій області, де було акумульовано 40,3% від усіх виплат (3,1 млн грн), Черкаській обл. – 30,9% (2,4 млн грн), а також Тернопільській обл. – 12,2% (928,3 тис. грн) та Запорізькій обл. – 7,7% (584,1 тис. грн) [43, с. 15]. Щодо виплат у розрізі сільськогосподарських культур, найбільшу частку у загальних виплатах по ринку складають договори страхування озимого ріпаку (44,9%, сума збитку – 4,5 млн грн), друге місце посідають договори страхування озимої пшениці (36,2%, або 3,6 млн грн), на третьому місці – договори страхування цукрового буряку (14,7%, або 1,5 млн грн) (додаток 3).

На сьогодні рівень страхування сільськогосподарських культур в Україні розвинений слабо і складає всього 2-3 % від усієї посівної площі (див. рис. 2.1). Натомість у країнах, де агрострахування інтегровано в державну політику управління ризиками в сільському господарстві (США, Канада, Іспанія, Туреччина, Індія), такий показник сягає 80-90%. В Україні цей вид страхування переважно здійснюється як обов'язковий елемент у певних урядових програмах

з фінансової підтримки агровиробників (напр., програми Аграрного фонду та Державної продовольчо-зернової корпорації України), згідно з якими без страхування своєї продукції аграрій не може отримати необхідного фінансування [46]. Використання в Україні класичного страхового захисту урожаю як способу мінімізації сільськогосподарських ризиків є занадто слабким та здебільшого формальним. Дотепер сільськогосподарські товаровиробники здебільшого розглядають страхування не як спосіб мінімізації ризиків та запобігання можливого банкрутства, а як додаткові непродуктивні витрати, що здорожують собівартість продукції.

Більш складною є ситуація щодо використання страхових механізмів захисту у тваринництві. Впродовж 2017 р. на ринку страхування сільськогосподарського страхування було зібрано майже 2,43 млн грн страхових премій за договорами страхування тварин (додаток К), сукупна страхова сума за якими склала понад 316 млн грн. Загалом було укладено 23 договори, з яких страхування великої рогатої худоби – 13 договорів, страхування свиней – 9, страхування свійської птиці – 1 договір. Значення середньої ставки страхової премії за укладеними договорами є надто низьким і становить лише 0,8 % [43, с. 28]. Це вказує на те, що зазначені договори не покривають основні ризики виробництва тваринницької продукції. Цілком ймовірно, що за укладеними договорами тварини використовувалися як застава для отримання кредиту.

Компанії, що займаються страхуванням сільськогосподарських ризиків, пропонують своїм клієнтам програми страхового захисту, які за багатьма параметрами не відповідають вимогам сільгоспвиробників. Передусім основну проблему складає висока вартість страхових послуг та неплатоспроможність більшості потенційних страхувальників. Варто зазначити, що в Україні уже три роки поспіль продовжує зростати кількість збиткових сільськогосподарських підприємств. Зокрема, за фінансовими результатами діяльності у 2017 р. збиток одержали 13,1% великих та середніх підприємств; у 2016 р. таких підприємств було 11,6%, у 2015 р. – 11,0% до загальної кількості агропідприємств.

Важливим макроекономічним індикатором розвитку страхування є співвідношення страхових премій до валового внутрішнього продукту (ВВП). В Україні цей показник як загалом по страховому ринку, так і по ринку страхування сільськогосподарської продукції зокрема, є не виправдано низьким. У 2017 р., згідно з даними Нацкомфінпослуг, сукупні страхові надходження по страховому ринку країни у ВВП складають 1,5%, а частка страхових премій зі страхування сільськогосподарської продукції у ВВП ледь сягає 0,01%.

Слід зазначити, що створений відповідно до Закону України № 4391 від 9 лютого 2012 р [38] Аграрний страховий пул, не виконує покладених на нього завдань. Передбачалося, що він об'єднає провідні страхові компанії України, які надають послуги у сфері страхування сільськогосподарської продукції, що забезпечить високу якість агрострахування та високий рівень довіри сільгосптоваровиробників до агрострахування в Україні. На сьогодні членами Пулу стали лише 4 страхових компанії, хоча ліцензії станом на 15.01.2019 р. на страхування сільськогосподарської продукції отримали більше 50 страховиків (додаток Л). Проте, навіть ті компанії, які впродовж багатьох років присутні на ринку агрострахування, в певні роки утримуються від здійснення цього виду страхування або мають за ним незначні обсяги надходжень. Наразі до таких страховиків можна віднести ПАТ «Страхова група «ТАС», ПАТ «Страхова компанія «Оранта-Січ», ПАТ «НАСК «Оранта» та ін. (додаток М). Вихід на ринок агрострахування, зважаючи на його специфіку, вимагає серйозних підходів до розробки страхових продуктів й підготовки висококласних спеціалістів, які досконально володіють виробничим процесом у сільському господарстві та можуть правильно визначити страхові тарифи і збитки після настання страхових випадків.

Однією з проблем розвитку страхування сільськогосподарських ризиків в Україні є взаємна недовіра аграріїв і страхових компаній. Таке ставлення сільгоспвиробників до страхових компаній спричинене негативним досвідом страхування. Зазвичай це пов'язано з проблемами отримання страхового відшкодування, зокрема, необґрунтованою відмовою страховика у виплаті

відшкодування завданих збитків або затягування виплати в часі через заплутаність договорів, а то й через розбіжності в розумінні сторонами характеристик страхової події.

До того ж, як переконує практика останніх років, отримання страхових відшкодувань за загиблих тварин чи недоотриманий урожай не повною мірою покриває реальні витрати через застосування безумовної франшизи великого розміру. Тому покриття за страховим полісом не може гарантувати підприємству повної компенсації матеріальних збитків. Невисокі тарифні ставки пояснюються тим, що за посівами, які передані у заставу, зазвичай, укладаються договори з безумовною франшизою, яка іноді сягає 40-50 %. У такому випадку агровиробник може відшкодувати витрати, понесені при вирощуванні культури, але не отримає відшкодування неотриманого прибутку.

Дедалі частіше агрострахування привертає до себе увагу не лише сільгоспвиробників, а й провідних постачальників засобів захисту рослин і насіння, фінансових установ, банків й інших гравців, які пов'язані з аграрними ринками. Яскравим прикладом розробки якісних і клієнтоорієнтованих страхових продуктів на ринку України є потужні компанії, що беруть активну участь у поширенні агрострахових програм і запровадженні страхування для своїх клієнтів (напр., агрохімічна компанія «Сингента» та АТ «Креді Агріколь Банк»). Перевагою таких програм є, наприклад, повна чи часткова оплата послуг агрострахування не виробником сільськогосподарської продукції, а його фінансовим партнером.

Недосконалість системи законодавчого регулювання ринку агрострахування, а також невиконання у повному обсязі певних чинних нормативних положень, зокрема, щодо державного субсидювання страхових премій, є значною перешкодою розвитку цих відносин. Змінити ситуацію у сфері страхування сільськогосподарських ризиків здатні лише системні зусилля уряду, вдосконалення системи законодавчого регулювання ринку агрострахування та надання системної державної підтримки цьому сектору.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАХОВИХ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Ситуація, що склалася в аграрному секторі економіки нашої країни через несприятливу цінову кон'юнктуру на основні види споживаних мінеральних добрив, матеріально-технічної продукції, засобів захисту рослин і стримування росту цін на агропродовольчу продукцію, обумовлює звуження фінансової бази розвитку сільськогосподарського виробництва. При цьому ймовірність зменшення джерел формування власних фінансових ресурсів сільськогосподарських товаровиробників й надалі залишається досить високою [22, с. 32].

Водночас система фінансово-кредитних структур не сприяє ефективному ресурсному забезпеченню сільськогосподарських товаровиробників. Нині сільгоспвиробники в Україні практично не мають змоги отримувати достатнього фінансування із залученням кредитних коштів через відсутність застави, гарантій поручительства, а майбутній врожай як застава не є достатньою та вагомою підставою для українських банків у питанні надання кредитування.

Гнучким фінансовим інструментом, який допомагає агровиробникам покращити доступ до фінансових та матеріально-технічних ресурсів під заставу майбутньої сільськогосподарської продукції є аграрна розписка. Фактично на сьогоднішній день це інструмент, що дозволяє кредитувати фермерські господарства в умовах обмеженості біржової торгівлі в Україні, зокрема такого її виду як форвардні та ф'ючерсні контракти.

Коли йде мова про майбутній урожай виникає питання щодо його захисту від несприятливих впливів погодно-кліматичних умов. Саме на цьому етапі велику роль відіграє агрострахування. Законом України № 5479-VI від 06.11.2012 р. визначено, що «предмет застави може бути застрахований кредитором за аграрною розпискою або боржником за аграрною розпискою.

Кредитор та боржник можуть домовитися про спільне здійснення витрат на страхування предмета застави за аграрною розпискою» [30].

Страхування ризиків сільськогосподарського виробництва у світі є важливим елементом системи фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських виробників. Система агрострахування є регулятором процесів соціально-економічного розвитку в аграрному секторі, її завдання полягає не тільки в захисті майна в момент настання страхового випадку і відшкодуванні безпосереднього збитку, але й в усуненні непрямих збитків, що виникли в результаті знищення чи ушкодження майна, яке є власністю або предметом майнових прав застрахованого. Таким чином, метою страхування, як дієвого регулятора системи сільськогосподарського страхування, є не тільки охорона майна, але і забезпечення умов для гармонійного розвитку галузі.

Нерозвиненість системи агрострахування призводить до того, що сільгоспвиробники вимушені відмовлятися від глибокої спеціалізації як ефективного механізму господарювання та диверсифікувати ризики виробництва шляхом ведення кількох видів діяльності. Водночас для забезпечення належного рівня продовольчої безпеки в країні держава вимушена регулярно вдаватися до заходів фінансової допомоги потерпілим сільгоспвиробникам.

Очевидно, що сучасний стан розвитку страхування сільськогосподарської продукції не відповідає своєму основному завданню – управляти ризиками в аграрному секторі для забезпечення стабільності сільськогосподарського виробництва, сталого та ефективного розвитку аграрного сектора економіки. Це зумовлює необхідність впровадження та розвитку системи, яка забезпечить достатній рівень функціональної взаємодії всіх головних учасників ринку страхування сільськогосподарської продукції – сільгоспвиробників, страховиків та держави [54].

Особливу роль у формуванні ринку сільськогосподарського страхування має відігравати держава. Потреба в ефективному державному регулюванні ринку, на думку дослідників, пов'язана з високим ступенем відповідальності

кожного конкретного страховика за соціально-економічні наслідки своєї діяльності [8, с. 13]. В консолідації зусиль учасників агрострахування та збалансуванню їхніх інтересів значна роль належить уряду. На думку вчених, слід розробити Концепцію розвитку агрострахування, яка має дати поштовх та визначити стратегічний напрямок дій уряду у виконанні цієї ролі [58, с. 9].

Сучасна модель державної допомоги сільськогосподарським товаровиробникам передбачена Законом України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державної підтримкою» [38] виявилася неефективною та потребує реформування.

Водночас, як показує вітчизняний та міжнародний досвід, державна підтримка сільськогосподарського страхування здійснює стимулюючий вплив на розвиток сільськогосподарської та страхової галузей, а також стимулює зростання економіки в цілому. Без державної підтримки такий загальновизнаний ефективний механізм управління ризиками в сільському господарстві як агрострахування все ще знаходиться в Україні на початковому рівні розвитку.

Ми поділяємо думку фахівців, які стверджують, що побудова ефективної моделі державної підтримки сільськогосподарського страхування обумовлює необхідність: розширення концепції державної підтримки; зміни порядку надання фінансової допомоги; створення нормативно-правової бази, яка б забезпечувала для всіх страхувальників та страховиків рівний доступ та однакові можливості на ринку сільськогосподарського страхування. Зокрема, законопроектом «Про державну підтримку сільськогосподарського страхування» [40], що знаходиться на розгляді Верховної Ради України, пропонується створити Національне агентство сільськогосподарського страхування як спеціалізовану установу з управління сільськогосподарськими ризиками. Ефективність функціонування такого інституту підтверджується досвідом європейських країн, зокрема Іспанії, а також Канади та США.

Основними повноваженнями Агентства є:

- 1) реалізація державної політики у сфері сільськогосподарського страхування з державною підтримкою;
- 2) підготовка та внесення на розгляд центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики:
 - а) прогнозних обсягів видатків державного бюджету необхідних для державного субсидування сільськогосподарського страхування на відповідний рік та їх фінансово-економічного обґрунтування;
 - б) порядку субсидування страхового платежу за договорами сільськогосподарського страхування з субсидування страхового платежу;
 - в) стандартизованих страхових продуктів;
- 3) інформування учасників ринку щодо сільськогосподарського страхування;
- 4) виконання функцій розпорядника коштів, що надаються державою, як державна підтримка сільськогосподарського страхування;
- 5) проведення досліджень у сфері аналізу ринку сільськогосподарського страхування;
- 6) створення та ведення централізованих баз даних сільськогосподарського страхування для виконання своїх завдань;
- 7) виконання функцій власника інформації у централізованих базах даних сільськогосподарського страхування [40].

Реалізація цих положень сприятиме економічному зростанню у галузі сільськогосподарського виробництва шляхом запровадження прозорого механізму сільськогосподарського страхування як ефективного механізму управління ризиками та методу раціонального використання бюджетних коштів.

Для повноцінного і ефективного функціонування ринку агрострахування в Україні потрібна участь значної кількості сільгоспвиробників та значні площі сільськогосподарських культур в різних природно-кліматичних зонах, що дозволить диверсифікувати ризики і забезпечить фінансову стабільність страхових компаній і гарантовані виплати страхувальникам при настанні страхового випадку.

Більшість аграріїв не розуміють, як саме працює страхування. Для підвищення рівня поінформованості потенційних споживачів страхових послуг в аграрному секторі, розуміння страхового продукту та його значення страховикам необхідно регулярно проводити зустрічі з представниками різних за розміром та спеціалізацією сільськогосподарських підприємств, а також представниками управлінь агропромислового розвитку місцевих держадміністрацій, дорадчих служб, об'єднань сільгоспвиробників.

Для кожного сільськогосподарського підприємства досить важливою проблемою є вирішення питання вибору умов страхування та пояснення окремих страхових термінів. Навіть, на перший погляд, за однакових умов страхування, різні договори страхування мають свої особливості, на які варто звертати увагу під час їх укладання. Зазвичай, звертатися до експертів-спеціалістів досить дорого та економічно недоцільно, тому страхувальнику слід самостійно на конкретних прикладах для свого господарства прораховувати страхове покриття, розмір франшизи, її вид, умови розрахунку, вести статистику збитків господарства за окремими культурами та за полями, слідкувати за всіма нововведеннями у сфері страхування аграрних ризиків, адже цей ринок досить мінливий. Це засвідчує необхідність володіння фахівцями сільгосппідприємств спеціальними знаннями.

Для зацікавлення потенційних споживачів і надання інформації про послуги сільськогосподарського страхування, а також успішної їх реалізації, страховики мають ширше залучати до співпраці страхових посередників. Залучення страхових посередників є важливою складовою дистрибуції страхових послуг. Страхові агенти та брокери, надаючи професійні посередницькі послуги, створюють можливості для реалізації страхових послуг, прискорюють та полегшують укладання й здійснення угод, забезпечують формування страхових відносин між учасниками страхового ринку.

Зростанню довіри сільгоспвиробників до агрострахування сприятиме дотримання стандартів при страхуванні сільськогосподарської продукції та використання якісного перестрахування, яке забезпечуватиме гарантовану виплату відшкодування у випадку настання страхових випадків. По-друге,

страхові компанії повинні пропонувати набір опцій – варіантів страхування, з яких вибирати буде сам клієнт.

Крім того, на сьогодні сільськогосподарські виробники потребують не тільки компенсування втрати урожайності (за причини несприятливих умов природно-кліматичного характеру), а й комплексного страхування загального прибутку підприємства (наприклад, крім страхування урожайності страховий договір, може включати страхування від заниженої ціни зернотрейдерів, збитки від зберігання після збору врожаю або ринкові ризики). Тому формування та розробка комплексної програми страхування, яка б в повній мірі захистила майно та майнові інтереси сільськогосподарських підприємств, є першочерговим завданням для популяризації страхування в Україні. Такий комплексний продукт страхування повинен пов'язувати між собою ризики, що виникають у процесі банківського кредитування, матеріально-технічного забезпечення, маркетингової та виробничої діяльності аграрних підприємств і максимально покриває збитки від них [47, с. 7].

До заходів, що сприятимуть підвищенню дієвості агрострахування як інструмента управління ризиками в сільському господарстві України, належить розробка продуктів для господарств, які займаються плодоовочівництвом, садівництвом, тваринництвом, розробка гнучких умов страхування в залежності від розміру господарства.

Зростання попиту на екоощадну продукцію, зокрема на органічну агропродовольчу продукцію, потребує нового підходу до створення специфічного страхового продукту. В Законі України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» немає розробленого механізму страхування ризиків, що супроводжують при вирощуванні екологічно чистої продукції. Зокрема, згідно статті 9 зазначеного закону страхова сума визначається на основі страхової вартості майбутнього врожаю і рівня страхового покриття [38]. Методика визначення страхової вартості для традиційного сільгоспвиробництва не може застосовуватись стосовно екологічно чистої сільгосппродукції, тому що для її розрахунку використовується ціна одиниці вирощеної продукції та середня врожайність за

останні п'ять років. Ринок екологічно чистої продукції в Україні тільки на стадії становлення і даних про середню врожайність сільгоспкультур, вирощених згідно вимог до екологічного землеробства по регіонах немає. Відсутня також статистика стосовно цін на цю продукцію, яка залежить від багатьох факторів, у тому числі і купівельної спроможності населення.

Актуальною на сучасному етапі розвитку страхування екологічно чистої продукції є розробка актуарних розрахунків на основні види сільгосппродукції, які вирощуються згідно «зелених» технологій. Важливим є забезпечення страхового захисту екологічно чистої продукції на всіх стадіях виробництва, починаючи від вирощування, переробки, і закінчуючи збутом. Це дасть змогу сільгоспвиробникам зменшити вплив і нівелювати ризики на нестабільному аграрному ринку екологічно чистої продукції.

Для заохочення учасників ринку агрострахування розвивати такий напрям діяльності та для їх підтримки слід удосконалити нормативно-правову базу та адаптувати правове забезпечення виробництва органічної продукції до норм та стандартів Європейського Союзу. Доцільним є послідовне державне стимулювання, яке може бути реалізоване через фінансову підтримку, пільгове оподаткування, популяризацію органічної продукції серед виробників і споживачів, створення розгалуженої інфраструктури ринку органічних продуктів. Наприклад, з метою зацікавлення аграріїв до страхування екологічно чистої продукції, необхідно пов'язати можливість дотації та доступу до кредитних ресурсів, компенсаційних виплат з наявністю страхового полісу. Для страховиків стимулом здійснення страхування екологічного сільгоспвиробництва може бути застосування гнучкої фіскальної політики.

Таким чином, сільське господарство, як галузь, що особливо схильна до впливу зовнішніх факторів, не зможе конкурувати на світовому ринку сільгосппродукції без ефективного застосування такого фінансового інструменту управління ризиками як страхування.

Ринок агрострахування в Україні потребує вдосконалення державного регулювання, в тому числі й щодо механізмів виконання чинних нормативно-правових актів, та системної фінансової підтримки з боку держави.

ВИСНОВКИ

1. Сільськогосподарське страхування – це сукупність економічних відносин між економічними суб'єктами – страховиками та страхувальниками – сільськогосподарськими товаровиробниками, які за обумовлену плату передають свої потенційні ризики, що можуть настати в агровиробництві, задля отримання відшкодування під час реалізації страхової події. Об'єктивна необхідність такого страхування обумовлена високим рівнем ризиків сільськогосподарського виробництва та вразливістю цієї сфери діяльності до них, а також значимістю аграрного сектору для національної економіки та стану продовольчої безпеки країни.

2. Сільськогосподарське страхування розглядають як комплексний вид майнового страхування, до складу якого відносять: страхування урожаю сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень, страхування тварин та земель сільськогосподарського призначення. Для забезпечення інтересів страхувальників відповідно до їхніх можливостей та потреб на ринку агрострахування представлено широкий асортимент страхових продуктів та програм, основні відмінності між якими полягають у захисті від переліку страхових ризиків, формуванні відповідних умов страхування для їх покриття, у процедурі фіксації та визначення збитків, деталях щодо виплати страхового відшкодування.

3. Найбільший сегмент ринку агрострахування займає страхування продукції рослинництва, зростання популярності якого є наслідком збільшення обсягів її виробництва. Водночас рівень проникнення цього виду страхового захисту залишається низьким і недостатнім для гарантування безпеки підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки.

4. Оцінка показників розвитку агрострахування в Україні виявила їхню значну залежність від економічної ситуації та рівня державної підтримки. У 2005-2008 рр. страхування сільськогосподарських культур здійснювалося за фінансового сприяння з боку держави, що, незважаючи на всю його непрозорість, неефективність та витратність для сільгоспвиробників, сприяло

популяризації цього виду страхування та відіграло позитивну роль у захисті інтересів аграріїв. Впродовж 2009-2017 рр. (крім 2012 р.) виділення коштів для надання державної підтримки сільгоспвиробникам у формі компенсації страхових платежів не здійснювалося, що відбувалося на фоні загального економічного спаду. Тенденція до їхнього зростання склалася у 2016-2017 рр.: зросла кількість укладених договорів, обсяг зібраних страхових премій та середня ставка премії, проте обсяг застрахованих площ знизився і становив 2,4 % посівної площі, що вказує на значний потенціал цього сегменту страхового ринку.

5. Основними факторами, які стримують розвиток вітчизняного сільськогосподарського страхування є: недосконалість системи законодавчого регулювання ринку агрострахування; відсутність системності у підходах до сільськогосподарського страхування з державною підтримкою та недосконалість існуючого порядку надання субсидій; висока вартість страхових послуг та неплатоспроможність більшості потенційних страхувальників; низький рівень страхової культури; недовіра між сторонами страхових відносин.

6. Ринкова модель розвитку системи страхування сільськогосподарської продукції в Україні має базуватися на засадах державно-приватного партнерства. Враховуючи складність сучасного фінансового стану сільгосптоваровиробників та умов формування ринкової економіки, рішення уряду й законодавчої влади в галузі сільськогосподарського страхування повинні бути спрямовані на відновлення субсидування частини страхових премій та інших видів підтримки; розробку Концепції розвитку агрострахування; посилення інституційної складової цієї сфери відносин.

7. Крім державної підтримки, успішний розвиток системи агрострахування потребує зусиль усіх учасників аграрного ринку, що обумовлює необхідність активізації рекламно-інформаційної та навчально-просвітницької роботи страхових компаній; розширення асортименту страхових продуктів та залучення для їхньої дистрибуції страхових посередників тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агрострахование в Украине: Анализ работы в 2013 г. и перспективы развития на 2014 г. *Интернет проект www.agroinsurance.com* : веб-сайт. URL: <https://agroinsurance.com/ru/24597/>
2. Алескерова Ю. В. Удосконалення державної підтримки сільськогосподарського страхування. *Облік і фінанси*. 2014. №4(66). С. 96–102.
3. Алескерова Ю. В., Гуцаленко О. О. Особливості та різновиди сільськогосподарського страхування. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 30-2. С. 42-45.
4. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Страхова справа. Вид. 2-ге, переробл. і допов. К. : Т-во «Знання», КОО, 2002. 203 с.
5. Бондарчук М. К., Кондрат І. Ю. Особливості розвитку сільськогосподарського страхування в Україні на засадах державно-приватного партнерства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.1. С. 182-188.
6. В Європу с «зеленою скринькою». *ЛІГА: ЗАКОН* : веб-сайт. URL: http://www.ligazakon.ua/news_old/ga003510.html
7. Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.) Статистичний збірник. 1990-2010 / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm (дата звернення: 25.01.2019)
8. Гаманкова О. Г. Ринок страхових послуг України: сутність, тенденції та шляхи розвитку : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08. Київ, 2010. 33 с.
9. Гриценко С. П. Латинська мова й основи римського права: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 336 с.
10. Державний реєстр фінансових установ / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Derzhavnyi-reiestr-finansovykh-ustanov.html>
11. Добіжа Н. В. Сучасний стан та проблеми агрострахування в Україні. *Ефективна економіка*. 2013. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_8_41.
12. Звіт про основні результати діяльності Державної служби України з

надзвичайних ситуацій у 2017 році / Державна служба України з надзвичайних ситуацій. URL: [http://www.dsns.gov.ua/files/2018/1/26/Zvit_2017\(KMY\).pdf](http://www.dsns.gov.ua/files/2018/1/26/Zvit_2017(KMY).pdf) (дата звернення: 17.01.2019)

13. Звіт про основні результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2016 році / Державна служба України з надзвичайних ситуацій. URL: <http://www.dsns.gov.ua/files/2017/2/22/2016.pdf> (дата звернення: 17.01.2019)

14. Зуб Г. І., Гудзь О. Є. Державна політика щодо розвитку страхування сільськогосподарських ризиків. *Облік і фінанси АПК*. 2006. № 6. С. 83-88. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/derzhavna-politika-schodo-rozvitku-strahuvannya-silskogospodarskih-rizikiv.html> (дата звернення: 07.01.2019)

15. Історія розвитку агрострахування в Україні: уроки на майбутнє / Проект «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» URL: <https://exposk.com.ua/images/docs/Insurance-History-in-Ukraine-June-8-2018.pdf> (дата звернення: 23.01.2019)

16. Консолідовані звітні дані / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Konsolidovani-zvitni-dani.html> (дата звернення: 25.12.2018)

17. Корнієнко Т. О. Сучасний стан та ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств регіону. *Економіка, фінанси, право*. 2017. № 11/2. С. 54–59.

18. Кравчук О. В. Становлення аграрного страхування: світовий та вітчизняний досвід. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. «Фінанси і кредит»*. 2011. № 2. С. 85-91.

19. Краківський Ю. С. Особливості системи страхових послуг для суб'єктів аграрної сфери. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2013. Т. 18, Вип. 3(2). С. 54-56.

20. Курило В. І. Про зміст та співвідношення деяких аграрних дефініцій. *Економіка АПК*. 2014. №2. С. 87-92.

21. Лобова О. М. Теоретичні основи сільськогосподарського страхування. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2011. № 126. С. 58-65.
22. Лупенко Ю. О. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія економіка*. 2015. Ч.2. С. 30-34.
23. Майовець Є. Й. Теорія аграрних відносин : навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 276 с.
24. Марич Х. Сільськогосподарське страхування: поняття, ознаки, види. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: юридичні науки : збірник наукових праць. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 865. С. 405-412.
25. Матвієнко Г. А. Управління страховими ризиками при вирощуванні культур в сільськогосподарських підприємствах : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Дніпропетровськ, 2009. 22 с.
26. Навроцький С. А. Формування перспективної моделі страхового захисту сільського господарства України. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Сер. : Економіка. 2014. Вип. 1. С. 149-155.
27. Остапенко О. М. Цілеспрямованість категорії «сільськогосподарське страхування». *Modern problems and ways of their solution in science, transport, production and education*. 2012. №29 URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer29/826.pdf> (дата звернення: 15.01.2019)
28. Пампуха С. І. Економічна природа страхування: організаційно-економічні аспекти сутності. *Страхова справа*. 2004. №1. С. 85-88.
29. Петрук Т. Ю. Економічний зміст та значення сільськогосподарського страхування. *Агросвіт*. 2017. № 4. С. 46-52.
30. Про аграрні розписки : Закон України від 6 листопада 2012 року № 5479-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17?find=1&text=%F1%F2%F0%E0%F5#w11> (дата звернення: 24.01.2019)
31. Про Державний бюджет України на 2005 рік : Закон України від

23 грудня 2004 року № 2285-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2285-15> (дата звернення: 22.01.2019)

32. Про Державний бюджет України на 2006 рік : Закон України від 20 грудня 2005 року № 489-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3235-15> (дата звернення: 22.01.2019)

33. Про Державний бюджет України на 2007 рік : Закон України від 19 грудня 2006 року № 489-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/489-16> (дата звернення: 22.01.2019)

34. Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 28 грудня 2007 року № 107-17-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3235-15> (дата звернення: 22.01.2019)

35. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24 червня 2004 року № 1877-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення: 23.01.2019)

36. Про ефективність використання коштів Державного бюджету України, виділених на розвиток АПК у 2005 році / Рахункова палата України. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/671040> (дата звернення: 23.01.2019)

37. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. № 1000 (Постанова втратила чинність на підставі Постанови КМ № 818 від 08.09.2010). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1000-2002-п> (дата звернення: 08.01.2019)

38. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 9 лютого 2012 року № 4391-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17> (дата звернення: 08.01.2019)

39. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр> (дата звернення: 08.01.2019)

40. Проект Закону про державну підтримку сільськогосподарського страхування : Проект від 26.04.2017 №6355-1.
URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61709
(дата звернення: 30.01.2019)

41. Прокопчук О. Т., Улянич Ю. В., Бечко В. П. Особливості страхування аграрних ризиків у країнах світу. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 46-53.

42. Реформування системи державної підтримки аграрного страхування відповідно до проекту закону 6355-1. *Голос України* : веб-сайт. URL: <http://www.golos.com.ua/article/301597> (дата звернення: 30.01.2019)

43. Ринок агрострахування України у 2017-му андеррайтинговому році. Аналітичне дослідження / Проект «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії», Міжнародна фінансова корпорація (IFC, Група Світового банку), у співпраці з Міністерством аграрної політики та продовольства України. URL: <https://forinsurer.com/files/file00624.pdf> (дата звернення: 24.01.2019)

44. Ринок агрострахування України. Фокус на 2014-2016 роках / Проект «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії». URL: <https://forinsurer.com/files/file00564.pdf> (дата звернення: 24.01.2019)

45. Ринок агрострахування України: уточнені дані щодо виплат у 2017 році та попередні дані страхування у 2018 році. Аналітичне дослідження / Міністерство аграрної політики та продовольства України у співпраці з Проектом «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії», Міжнародна фінансова корпорація (IFC, Група Світового банку). URL: http://www.aau.org.ua/media/publications/529/files/Market%20Survey%20Report_2018_04_13_11_06_14_365993.pdf (дата звернення: 24.01.2019)

46. Розвитку агрострахування в Україні сприятиме зміна клімату та держпідтримка. *Пропозиція - Головний журнал з питань агробізнесу* : веб-сайт.

URL: <https://propozitsiya.com/ua/rozvytku-agrostrahuvannya-v-ukrayini-spruyatyme-zmina-klimatu-ta-derzhpidtrymka> (дата звернення: 15.01.2019)

47. Руснак А. В., Карнаушенко А. С., Петренко В. С. Страхування ризиків сільськогосподарських підприємств в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 19. С. 5-10.

48. Самойлик Ю. В. Агрострахування як інструмент управління ризиками в сільському господарстві. *Таврійський державний агротехнологічний університет*. 2012. №18. С. 345-354.

49. Сільське господарство України. Статистичний збірник. 2009 / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm (дата звернення: 25.01.2019)

50. Сільське господарство України. Статистичний збірник. 2016 / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm (дата звернення: 25.01.2019)

51. Сільське господарство України. Статистичний збірник. 2017 / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm (дата звернення: 25.01.2019)

52. Современная украинская энциклопедия. Харьков: Книжный клуб «Клуб семейного досуга», 2005. Т. 13. 1294 с.

53. Статистичний бюлетень. Валова продукція сільського господарства (у постійних цінах 2010 р.) за 2015 рік. Остаточні дані / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm (дата звернення: 25.01.2019)

54. Створення системи страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. *Українська федерація убезпечення* : веб-сайт. URL: http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/4958

55. Стихійні лиха у 2018 році завдали людству збитків на \$160 млрд — дослідження. *Громадське* : веб-сайт. URL: <https://hromadske.ua/posts/stihijni-liha-u-2018-goci-zavdali-lyudstvu-zbitkiv-na-dollar160-mlrd-doslidzhennya> (дата звернення: 17.01.2019)

56. Страхование сельскохозяйственных культур с государственной поддержкой в Украине в 2005-2006 годах. *Интернет-проект www.agroinsurance.com* : веб-сайт. URL: <https://agroinsurance.com/ru/785/> (дата звернення: 17.01.2019)

57. Чвертко Л. А., Литовкина Т. В. Страхование сельскохозяйственной продукции в Украине. *Направления повышения стратегической конкурентоспособности аграрного сектора экономики* : Материалы Междунар. научно-практической конференции ; М-во обр. и науки РФ; ФГБОУ ВПО «Тамб. гос. ун-т им. Г. Р. Державина»; [отв. ред. А.А. Бурмистрова]. Тамбов: Изд-во ТРОО «Бизнес-Наука-Общество», 2013. С. 225–231.

58. Шибанін В. С., Кормишкін Ю. А. Страхування – як складова інфраструктурного забезпечення розвитку аграрного підприємництва. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2018. Вип. 2. С. 3-10.

59. Munich Re оценила климатические риски, убытки и их последствия для благосостояния людей. *Казахский портал о страховании* : веб-сайт. URL: <https://allinsurance.kz/articles/analytical/8234-munich-re-otsenila-klimaticheskie-riski-ubytki-i-ikh-posledstviya-dlya-blagosostoyaniya-lyudej> (дата звернення: 15.01.2019)

Додатки

Додаток А

Таблиця А.1

Статистичні показники стану з пожежами в Україні*

Назва показників	2015	2016	2017	+/-, в %
Загальні дані про пожежі				
Кількість пожеж	79585	74221	83116	+4,4%
Збитки прямі, тис. грн	1458141	1626531	2033466	+39,5%
Збитки побічні, тис. грн	6001057	3540341	5811893	-3,2%
Кількість пожеж в містах	44159	41904	47170	+6,8%
Загинуло внаслідок пожеж	1948	1872	1819	-6,6%
Знищено, пошкоджено будівель, споруд (од.)	26446	21277	24845	-6,1%
Знищено, пошкоджено техніки (од.)	3876	3879	4366	+12,6%
Загинуло тварин (голів)	1716	2110	1115	-35,0%
Знищено кормів (тонн)	24560	12048	17423	-29,1%
Об'єкти пожеж				
Споруди виробничого призначення	468	507	551	+17,7%
Торговельно-складські споруди	838	850	861	+2,7%
Соціально-культурні, громадські та адміністративні споруди	507	466	511	+0,8%
Тваринницькі будівлі	19	20	26	+36,8%
Інші сільськогосподарські об'єкти	99	101	124	+25,3%
Споруди житлового сектора	59155	53592	61469	+3,9%
у т. ч. житлові будинки	16180	16317	16949	+4,8%
Інші об'єкти	18499	18685	19574	+5,8%
Причини виникнення пожеж				
Підпал	2601	2993	2983	+14,7%
Несправність виробничого обладнання	123	170	174	+41,5%
Порушення правил безпеки при влаштуванні та експлуатації електроустановок	13464	12819	13044	-3,1%
Порушення правил безпеки при влаштуванні та експлуатації печей, теплогенеруючих агрегатів та установок	4325	5153	4914	+13,6%
Необережне поводження з вогнем	56032	50460	58605	+4,6%
Пустощі дітей з вогнем	602	543	556	-7,6%
Інші причини	2427	2040	2827	+16,5%

* Джерело: розроблено за даними [12; 13]

Додаток Б

Таблиця Б.1

**Підходи до визначення понять «сільськогосподарське страхування» та
«агροстрахування»**

Автор / джерело	Визначення
1	2
<i>поняття «сільськогосподарське страхування»</i>	
Алескерова Ю. В. [3, с. 42]	сільськогосподарське страхування – це сукупність економічних відносин між конкретними економічними суб'єктами, де однією стороною є страховики, а іншою стороною виступають страхувальники – сільськогосподарські товаровиробники, які за обумовлену плату передають свої потенційні ризики, які можуть настати в сільськогосподарському виробництві, задля отримання відшкодування під час реалізації страхової події
Бондарчук М. К., Кондрат І. Ю. [5, с. 185]	сукупність добровільних економічних відносин щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників, пов'язаних із володінням, користуванням та розпорядженням їх майном, а також відшкодуванням страхувальниками збитків, заподіяних третій особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, за рахунок фондів грошових коштів, що формуються у страховика за допомогою сплати страхувальником страхових платежів самостійно чи з врахуванням державних субсидій.
Кравчук О. В. [18, с. 85-91]	сукупність заходів стосовно захисту майнових інтересів громадян, організацій і установ, що займаються сільськогосподарською діяльністю у разі настання певних подій за рахунок страхових резервів організованого спеціалізованими страховими державними і недержавними структурами.
Лобова О. М. [21, с. 58]	система економічних відносин між конкретними суб'єктами господарювання, де, з одного боку, виступають страховики – фінансово-кредитні установи, а з іншого – страхувальники – сільськогосподарські підприємства, орендарі, селянські (фермерські) господарства, які за певну плату передають свої ризики майнових, фінансових втрат у сільськогосподарській діяльності з метою отримання відшкодування при настанні страхового випадку
Матвієнко Г. А. [25, с. 15]	передбачає передачу ризиків підприємства страховій компанії шляхом створення спеціальних фондів за рахунок внесків страхувальника для відшкодування збитків, спричинених природно-кліматичними та іншими ризиками.
Марич Х.	вид аграрно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів страхувальника, що пов'язані зі страховими ризиками у сільському господарстві, під час настання страхових випадків,

[24, с. 411]	визначених у договорах страхування або у чинному законодавстві, за рахунок грошових фондів страховика.
--------------	--

1	2
Остапенко О. М. [27]	механізм для стабілізації виробництва і доходів сільськогосподарських товаровиробників у вигляді юридичної особи (товариства різного типу на кшталт сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю та інші організаційно правові форми господарювання) в разі настання природних катаклізмів, що призводять до потрясінь фінансового та психологічного характеру.
Петрук Т. Ю. [29, с. 50-51]	цивільно-правові та фінансово-економічні відносини, які виникають у процесі забезпечення страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників у разі настання певних подій (страхових випадків) за рахунок грошових фондів, що формуються у страховика (перестраховика) за допомогою сплати страхувальником страхових платежів (премій).
<i>поняття «агростахування»</i>	
Самойлик Ю. В. [48, с. 345-354]	вид цивільно-правових відносин, щодо захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, задіяних у сільськогосподарському виробництві, у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством
Краківський Ю. С. [19, с. 55]	механізм управління усіма сільськогосподарськими ризиками, який забезпечує баланс інтересів усіх сторін або учасників.

Додаток В

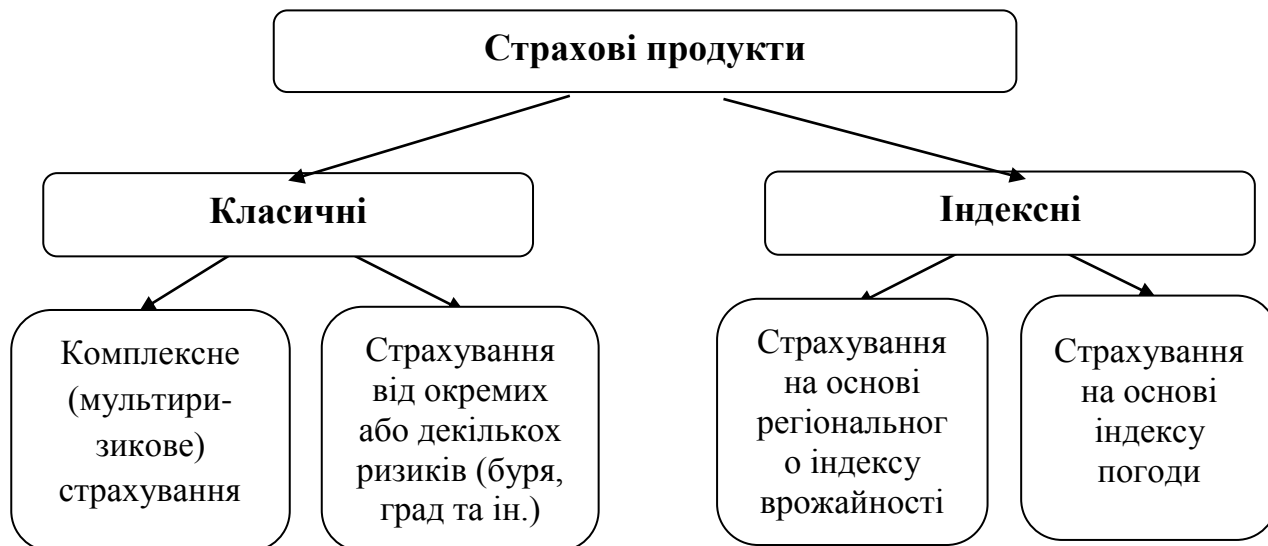

Рис. В.1. Страхові продукти для галузі рослинництва

Додаток Г

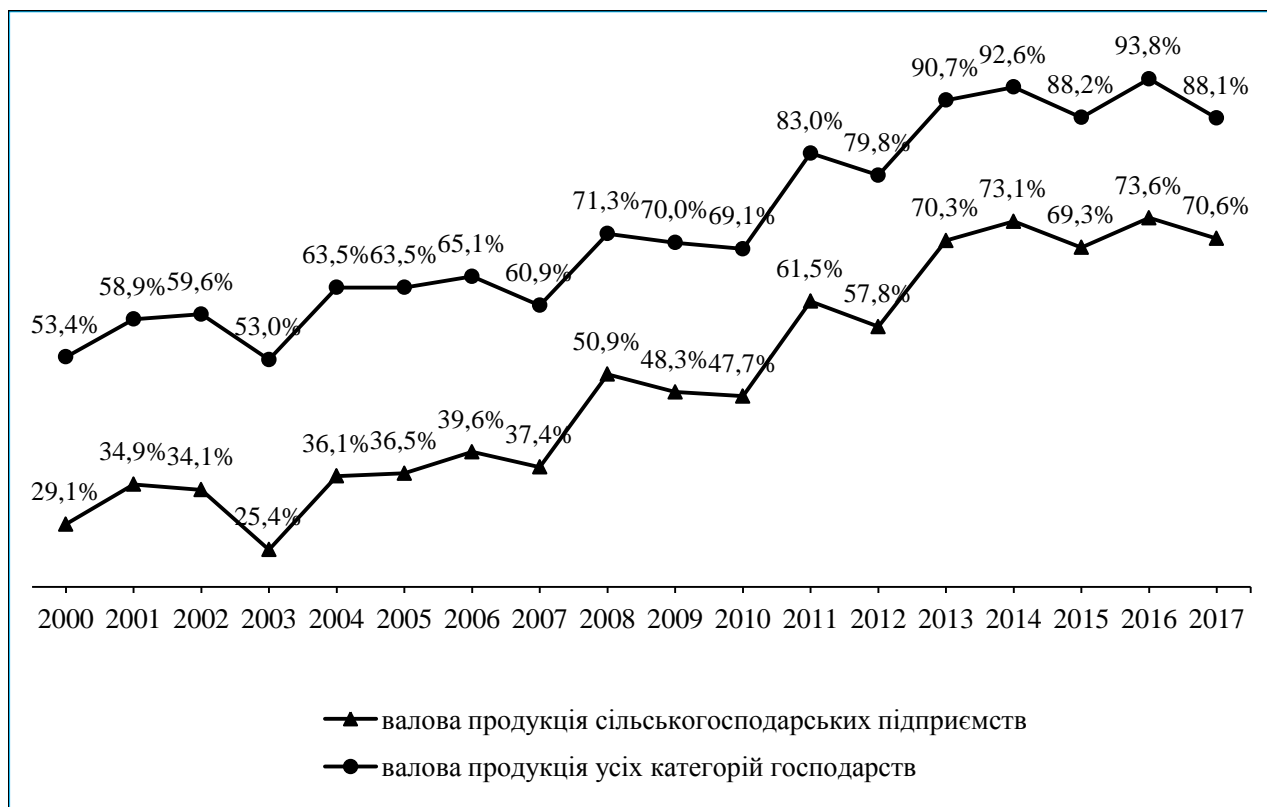

Рис. Г.1. Темпи зростання виробництва валової продукції сільського господарства у постійних цінах 2010 р. (у відсотках до 1990 р.)*

* Джерело: розроблено за даними [7; 50; 51; 53]

Додаток Д

Таблиця Д.1

Показники розвитку страхування сільськогосподарських культур у 2005-2017 роках

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість договорів	910	1 330	4 397	1 637	1 980	1 217	2 710	1 936	1 722	1 392	1 062	793	957
Застрахована площа, тис. га	390	670	2 360	1 171	510	553	786	727	869	732	689	700	661
Страхова сума, млн грн	337,3	616,7	2593,2	3153,4	1300,0	2455	3640	3463	4395	3 055	3 969	6 240	5 933
Сума премії, млн грн	12,8	28,5	116,7	155,4	42,0	72,1	136,3	130,4	135,4	72,8	77,7	157,0	204,3
Субсидія, млн грн	5,8	12,5	47,8	72,8	0	0	0	0,086	0	0	0	0	0
Рівень виплат	26,2%	9,2%	21,4%	3,8%	36,5%	50,9%	28,0%	41,0%	9,7%	7,6%	12,9%	44,2%	4,9%
Середня ставка премії	3,8%	н/д	4,5%	4,9%	3,2%	3,8%	3,7%	3,8%	3,1%	2,4%	2,0%	2,5%	3,4%
Курс США/грн**	5,05	5,05	5,05	5,22	8,00	7,91	7,98	7,99	7,99	12,95	22,91	26,02	26,54
Страхова сума, млн дол. США	66,8	122,1	513,5	604,1	162,5	310,4	456,1	433,4	550,1	235,9	173,3	239,8	223,5
Сума премії, млн дол. США	2,5	5,6	23,1	29,8	5,3	9,1	17,1	16,3	16,9	5,6	3,4	6,0	7,7

*Джерело: розроблено за [45].

**Офіційний обмінний курс долара США до гривні на кінець жовтня місяця кожного року.

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

**Використання страхових продуктів для захисту
сільськогосподарських культур у 2017 р.***

Програма	Частка договорів	Частка застрахованої площі	Частка страхової суми	Частка зібраних премій
Мультиризик (страхування майбутнього врожаю)	37,8%	33,1%	68,2%	77,4%
Повна загибель + весняні заморозки	32,2%	43,2%	10,1%	9,6%
Поіменовані ризики	14,8%	13,3%	16,2%	5,8%
Повна загибель	10,4%	6,5%	2,7%	3,6%
Часткова та повна загибель + весняні заморозки (для озимих культур)	2,0%	1,1%	0,1%	1,7%
Продукт МФК «Тотал»	1,9%	1,3%	0,7%	1,0%
Мультиризик (страхування посівів до збирання)	0,9%	1,5%	1,8%	0,9%
Багаторічні насадження (яблуні)	0,1%	0,0%	0,1%	0,01%
Загалом	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

*Джерело: [43, с. 25].

Додаток 3

Таблиця 3.1

Виплати в розрізі сільськогосподарських культур у 2017 році*

Культура	Сума виплат (зима), грн	Сума виплат (весна-літо), грн	Загальна сума виплат, грн	Частка у виплатах по ринку, %	Рівень виплат, %
Озима пшениця	2393240,8	1217451,6	3610692,4	36,2	3,2
Озиме жито	171500,0		171500,0	1,7	15,7
Озимий ріпак	4479690,2		4479690,2	44,9	37,1
Соняшник		199549,4	199549,4	2,0	4,2
Кукурудза		42628,3	42628,3	0,4	0,07
Цукровий буряк		1463890,9	1463890,9	14,7	24,1
Загалом/середня	7044431,0	2923520,2	9967951,4	100,0	4,9

*Джерело: [45, с. 11].

Додаток К

Таблиця К.1

Зведені дані зі страхування сільськогосподарських тварин за 2017 р.*

Вид тварин	Кількість договорів	Страхова сума, грн	Сума премій, грн	Виплати, грн	Середня ставка премії, %
Свині	9	190 436 212	1 867 156	0	1,0%
Велика рогата худоба	13	111 514 671	486 070	0	0,4%
Птиця свійська	1	14 049 785	73 059	0	0,5%
Загалом	23	316 000 668	2 426 285	0	0,8%

*Джерело: [43, с. 28].

Додаток Л

Таблиця Л.1

Перелік страховиків, які мають ліцензію на провадження страхової діяльності у формі добровільного страхування сільськогосподарської продукції (станом на 15.01.2019 р.)*

№ п/п	Назва страхової компанії
1	2
1	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «СТРАХОВІ ГАРАНТІЇ»
2	Приватне акціонерне товариство Євро-Азіатська Страхова компанія «Фініст»
3	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «БРОКБІЗНЕС»
4	Приватне акціонерне товариство «Українська аграрно-страхова компанія»
5	Приватне акціонерне товариство «Українська акціонерна страхова компанія АСКА»
6	Товариство з додатковою відповідальністю «Страхове товариство «ДОМІНАНТА»
7	Публічне акціонерне товариство «Страхова компанія «Оранта-Січ»
8	Приватне акціонерне товариство «Акціонерна Страхова компанія «ІНГО Україна»
9	Товариство з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «АГРОПОЛІС»
10	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «ПЗУ УКРАЇНА»
11	Товариство з додатковою відповідальністю «Страхове товариство «ДОМІНАНТ»
12	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «ПРОВІДНА»
13	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «ЮНІСОН СТРАХУВАННЯ»
14	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «АХА СТРАХУВАННЯ»
15	Приватне акціонерне товариство «УКРАЇНСЬКА ПОЖЕЖНО-СТРАХОВА КОМПАНІЯ»
16	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «АЛЬФА СТРАХУВАННЯ»
17	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «УКРІНСТРАХ»
18	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «ТЕКОМ»
19	Приватне акціонерне товариство «Страхова група «Ю.БІ.АЙ-КООП»
20	Товариство з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «ГАРДІАН»
21	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «Універсальна»
22	Товариство з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «СХІД-ЗАХІД»
23	Товариство з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «НАДІЙНА»
24	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»
25	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «УКРАЇНСЬКА СТРАХОВА ГРУПА»
26	Приватне акціонерне товариство «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТРАХОВИЙ АЛЬЯНС»
27	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «КРАЇНА»
28	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «ЕТАЛОН»
29	Приватне акціонерне товариство «Страхова група «ТАС»
30	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «ВУСО»
31	Приватне акціонерне товариство «Страхове товариство «СТРОЙПОЛІС»
32	Товариство з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «Бізнес Страхування»
33	Приватне акціонерне товариство Страхова компанія «ІНГОССТРАХ»
34	Приватне акціонерне товариство «Страхове товариство «ГАРАНТІЯ»

1	2
35	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія АСКО-ДОНБАС ПІВНІЧНИЙ»
36	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «СТАР-ПОЛІС»
37	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «МИР»
38	Публічне акціонерне товариство «Страхова компанія «МЕГА-ГАРАНТ»
39	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «Крона»
40	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «Амальтея»
41	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «Колоннейд Україна»
42	Товариство з додатковою відповідальністю «СТРАХОВА КОМПАНІЯ «ТРАСТ ІНШУАРЕНС»
43	Товариство з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «Експо Страхування»
44	Публічне акціонерне товариство «Національна акціонерна страхова компанія «Оранта»
45	Товариство з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «Кредо»
46	Товариство з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «Альфа-Гарант»
47	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «Українська транспортна страхова компанія»
48	Товариство з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «СПЕЙР»
49	Товариство з додатковою відповідальністю «Добробут та Захист»
50	Товариство з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «ГЛОБАЛ ГАРАНТ»
51	Публічне акціонерне товариство «Страхова компанія «РЕСПЕКТ»
52	Товариство з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «Інноваційні страхові технології»
53	Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «Альянс»

*Джерело: розроблено за даними [10; 45]

Додаток М

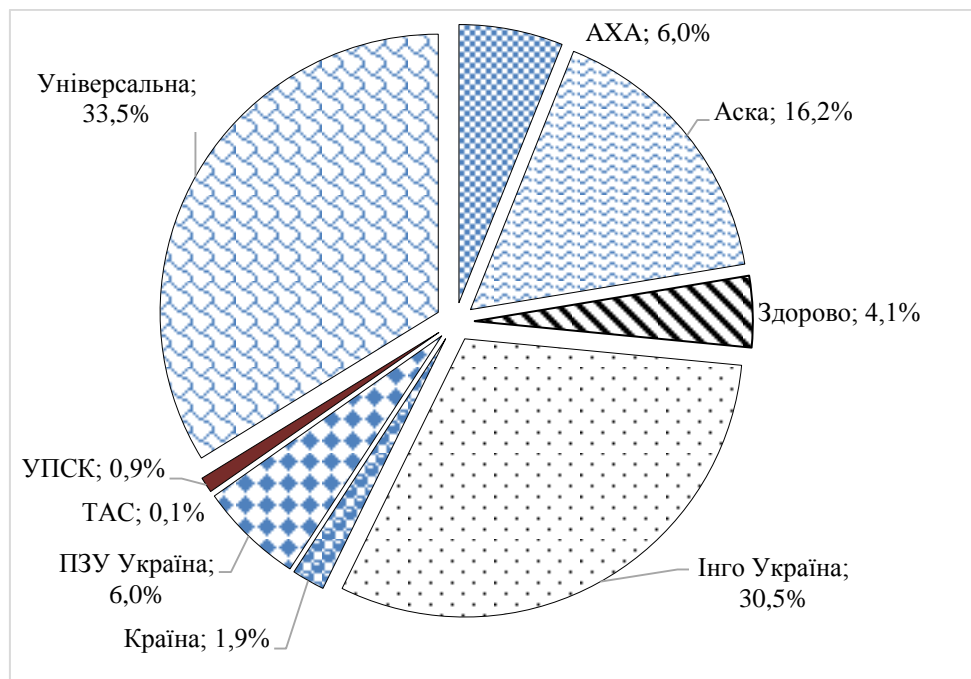

Рис. М.1. Страхові компанії – лідери ринку агрострахування у 2016 р. та їхня частка на ринку, %*

*Джерело: [44, с. 11].

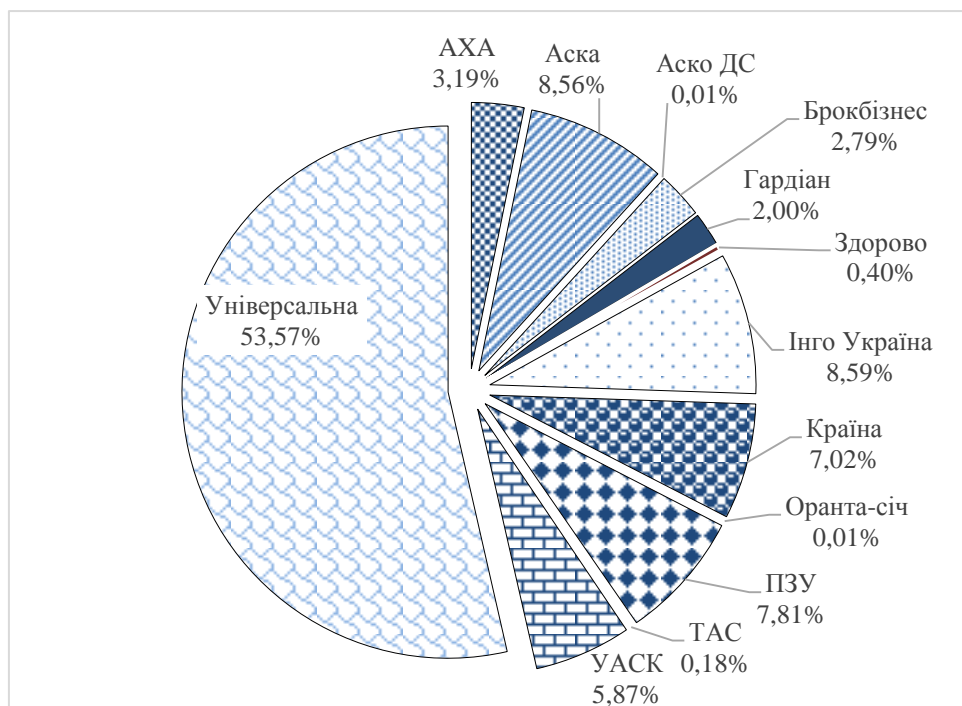

Рис. М.2. Страхові компанії – лідери ринку агрострахування у 2017 р. та їхня частка на ринку, %*

*Джерело: [43, с. 18].